

Svećenički kandidati u bogoslužju

Zvonko PAŽIN

profesor liturgike na
Katoličkom bogoslovnom
fakultetu u Đakovu

U Crkvama njemačkoga govornog područja razmjerno je čest slučaj da laik u bogoslužju preuzme ulogu koja je po sebi pridržana zaređenom službeniku. Tako, primjerice, pastoralni referenti rado propovijedaju na misi. Međutim, je li u redu da u nas na misi propovijeda kandidat za svećeništvo¹ – koji nije đakon – ili, možda, redovnica misionarka? Može li kandidat za svećeništvo – akolit – blagoslivljati obitelji? Je li svećenički kandidat – pučki rečeno – napola svećenik? Evo odmah na početku jedne važne pravne opaske. Sve do 1972. postojao je obred zvan *tonzura*, kojim je kandidat stupao u klerički stalež, to jest postao bi formalno-pravno klerik. U đakovačkom Bogoslovnom sjemeništu do sedamdesetih godina prošlog stoljeća bio je običaj da bogoslovi (nazovimo ih tako) primaju tonzuru u prvoj godini studija, tako da su oni formalno od prve godine bili *klerici*,² što znači da su imali pravnu osnovu nošenja talara (reverende) i rokete. Danas kandidati za svećeništvo – koji su, pravno gledano, samo laici – nose reverendu, kleričku košulju i roketu već od prve godine studija. Očito se zadržalo staro shvaćanje da svećenički kandidat od prve godine studija automatski postaje klerik koji onda nosi kleričku odjeću, iako je danas pravna situacija posve drugačija. Naime, važeći Zakonik kanonskog prava jasno veli da netko postaje klerik tek primanjem đakonata.³ Upravo od tog abuzusa (recimo

¹ U nas je uobičajeno da se kandidati za svećeništvo nazivaju bogoslovima.

² U starim se liturgijskim knjigama ovaj obred zvao »Ad clericum faciendum«.

³ Tako kan. 226 § 1. U § 2 istog kanona veli se da se onaj koji je položio doživotne zavjete u toj zajednici smatra klerikom inkardiniranim u tu zajednicu. Nadalje, kan. 207 veli da su po sebi dva staleža u Crkvi: klerici i laici; međutim, redovnici, »iako njihov stalež nije

to starinskom riječju) proizlaze i oni drugi, vezani uz bogoslužje, o kojima želimo kratko progovoriti. Polazeći od službenih dokumenata, prvenstveno od Opće uredbe Rimskog misala,⁴ podsjetimo se koju ulogu u bogoslužju imaju određeni službenici.

1. Službe i službenici u bogoslužju

OURM, u broju 91, pozivajući se na SC 26, naglašava da euharistijsko (pa i svako drugo liturgijsko) slavlje jest čin Krista i Crkve, to jest svega naroda okupljenog oko biskupa. Međutim, liturgijsko se slavlje tiče i pojedinih udova Kristova Tijela (Crkve), na različit način, prema različitim redovima, službama i djelatnom sudjelovanju.⁵ Zato u istom broju OURM jasno određuje:

Stoga svi, bilo zaređeni služitelji bilo vjernici laici, vršeći svoju službu ili zadaću, neka vrše samo ono i sve ono što se odnosi na njih.

a) Službe Božjeg naroda

OURM 95 naglašava da vjernici »daju hvalu Bogu te mu ne samo po sve-

u sklopu hijerarhijskog uređenja Crkve, pripada ipak njezinu životu i svetosti«. Znakovito je da Zakonik kanonskog prava kandidate za svećenike naziva bilo *mladići (iuveneres)*, bilo *pitomci (alumni)*, nikada klerici.

⁴ Rimski misal prerađen prema odluci svetog ekumenskog sabora Drugog vatikanskog, objavljen vlašću pape Pavla VI., preuređen brigom pape Ivana Pavla II. Opća uredba. Iz trećeg tipskog izdanja, KS, Zagreb, 2004. (= OURM). Za ovu problematiku usp. moj članak u ovome glasilu: Opća uredba Rimskog misala (5), u: *VDSB*, 4/2006., 352.-353.

⁵ Kao primjer možemo uzeti tradicionalnu seosku svadbu. Tamo su se sudionici dobro razlikovali po ulozu koju su imali: mladenci, roditelji mladenaca, kum, stari svat, djeveruše i djeverovi, svirači, kuharice, uzvanici na svadbi, mali i veliki. Svi oni sudjeluju u slavlju, ali svatko na svoj način, u skladu sa svojom ulogom.

ćenikovim rukama nego i zajedno s njime prinosе neokaljanu žrtvu te uče prinositi i sami sebe«. Vjernici, dakle, ne bi trebali imati »komplekse« zato što u samome slavlju nemaju istu ulogu kao prezbiteri. Uredba to krajnjom obazrivošću ovako postavlja:

Stoga neka (vjernici) izbjegavaju bilo koju vrstu životne otuđenosti i podvojenosti, ne zaboravljajući da imaju jednoga te istoga Oca na nebesima i da su zbog toga svi međusobno braća.

Hoće se reći da vjernici u slavljenju euharistije trebaju izbjegavati individualizam, određeno »natjecanje« tko će preuzeti neku službu, što onda dovodi do podjela u puku Božjemu. Vjernici tvore jedno Kristovo Tijelo slušanjem Božje riječi, molitvom i pjevanjem i zajedničkim prinošenjem žrtve te sudjelovanjem na stolu Gospodnjem. Naravno, neki će vjernici biti pozvani da kao takvi u slavlju imaju neku posebnu zadaću. Oni mogu biti poslužitelji laici (»ministranti«), izvanredni djelateli pričesti, opunomoćeni čitači, psalmisti, pjevači. To mogu biti i neke stalne službe: sakristan, tumač slavlja, onaj koji prikuplja darove, obredničar, »redar« (u nekim većim crkvama ili svetištima). Međutim, »običan« vjernik ništa manje ne sudjeluje u bogoslužju od čitača. Kvaliteta sudjelovanja u bogoslužju ne ovisi o službi koju netko u tome bogoslužju vrši.

b) Služba postavljenog čitača (lektora)

Laik koji čita u našim crkvama redovito je »opunomoćeni čitač«, a čitač (lektor) u užem smislu jest muškarac kojega biskup postavlja u tu službu.⁶ U uvodnom nagovoru onima koji imaju biti postavljeni u službu čitača biskup tumači: »Javno ćete iznositi riječ Božju na liturgijskom skupu, poučavat ćete djecu i odrasle u vjeri... Naviještat ćete poruku spasenja ljudima koji je još ne poznaju.«⁷ OURM, br. 99, naglašava da čitač čita Božju riječ, »izuzevši Evanđelje«, a može predmoliti molitvu vjernika i pjevati psalam između čitanja.

c) Služba postavljenog akolita

OURM 98 lapidarno veli da se »akolit postavlja za službu oltaru te za pomoć svećeniku i đakonu«, a kao izvanredni djelatelj može dijeliti pričest. Br. 187-193 nadalje određuju da akolit pripravlja oltar i posuđe te, ako nema đakona, stavlja na oltar kalež, tjelesnik, ubrus, pokrivalo za kalež i misal, a poslije

⁶ U nas su to praktički samo kandidati za svećeništvo. Koliko je meni poznato, samo jednom prigodom biskup Ćiril Kos uveo je u tu službu nekoliko laika.

⁷ Rimski pontifikal obnovljen prema odluci svetoga ekumenskog sabora Drugog vatikanskog, a proglašen vlašću pape Pavla VI. Službe u Crkvi. Ređenja. Posvete. Zavjetovanja, KS, Zagreb, 1988., 12, br. 4.

pričesti pomaže svećeniku u čišćenju posuđa.⁸ U euharistiji on treba biti u svakom trenutku na službu svećeniku ili đakonu (zato je potrebno da više akolita među sobom podijele različite službe). Ako nema đakona, akolit može – odjeven u za njega odobreno ruho – nositi knjigu Evanđelja u procesiji.

d) Đakonska služba

Đakonska je služba kompleksnija, a što se tiče euharistije, dobro je sažeta u OURM-u 171. Općenito, đakon a) pomaže svećeniku i prati ga, b) na oltaru poslužuje kod kaleža i knjige, c) naviješta evanđelje te uz dopuštenje svećenika slavitelja može držati i homiliju, d) ravna narodom prikladnim napomenama, e) pomaže svećeniku u dijeljenju pričesti i posprema posuđe te f) vrši prema potrebi i službe drugih (nezaređenih) službenika ako ih nema. Naravno, kao što je poznato, đakon može predvoditi slavlje krštenja, vjenčanja, dijeljenja pričesti bolesnicima, može voditi sprovode i sve blagoslovine.⁹

2. Primjeri nekih nepravilnosti

a) Čitanje evanđelja i homilija

Glede homilije u misi, liturgijske su odredbe nedvojbeno:

Homiliju neka redovito drži sam svećenik slavitelj, ili neka je prepusti svećeniku suslavitelju, ili katkad – ako je prikladno – i đakonu, ali nikada laiku (OURM, br. 66).

Po sebi bi to trebalo biti jasno. Kandidati za svećeništvo su laici. Tako ih tretira i crkveno pravo i liturgija. Prema tome, oni nipošto ne bi smjeli propovijedati u sklopu euharistije. To isto vrijedi i za (nezaređene) redovnike i redovnice.¹⁰ Budući da ova jasna odredba po svoj prilici nekima nije bila jasna, uputa *Redemptionis Sacramentum* »ponavlja gradivo«:

Zabrana dozvole laicima za držanje propovijedi tijekom misnoga slavlja vrijedi i za pitomce sjemeništa, studente teoloških disciplina i za one koji službuju kao tzv. »pastoralni asistenti«, kao i za svaku vrstu, grupu, zajednicu ili laičko udruženje.¹¹

⁸ Slično govori i biskup u nagovoru prigodom postavljanja akolita, usp. *Rimski pontifikal...*, 14, br. 4.

⁹ O specifičnosti đakonske službe bit će, zacijelo, govora u nekom od narednih priloga.

¹⁰ Evo primjera: i brat laik s trajnim zavjetima – ako nije postavljen akolit – mora dobiti odobrenje da bude izvanredni djelatelj pričesti. To isto vrijedi za redovnice.

¹¹ KONGREGACIJA ZA BOGOŠTOVLJE I DISCIPLINU SAKRAMENATA, *Uputa Redemptionis Sacramentum o praksi koje se treba pridržavati i koju treba izbjegavati u svezi s Presvetom Euharistijom*, Sion, Zagreb, 2004., br. 66.

Što kazati? Kandidat za svećeništvo, pa bio on lektor ili akolit, bio on »dan uoči ređenja«, ne smije propovijedati na misi.¹² Isto vrijedi i za sve članove redova i udruga, ako nisu đakoni. Kao što je nedopustivo da nezaređeni kandidat za svećeništvo uime vježbe isповijeda vjernike ili pomazuje bolesnike, jednako je tako neprihvatljivo da drži homiliju. Takva odredba obvezuje sve, i nijedan župnik ili rektor crkve ne bi smio to mijenjati.

b) Neprimjerena liturgijska odjeća

Već je bilo spomenut dvojbenu običaj da kandidati za svećeništvo nose stalešku svećeničku odjeću – talar i kleričku košulju.¹³ Međutim, što je s običajem da kandidati za svećeništvo koji nisu đakoni u svečanom bogoslužju nose dalmatike? Vratimo se na trenutak u povijest nastanka ove anomalije. Sve do 1972. postojao je subđakoniat kao prvi stupanj »viših redova«. Subđakon nije primao polaganje ruku, ali je u zapadnoj Crkvi ovaj red bio važan, jer je od subđakonata za klerike važila obveza celibata i moljenja časoslova. Subđakon je u bogoslužju nosio *tunicelu*. U početku je bila neka sredina između albe i dalmatike, a kasnije je, zbog simetrije, praktički postala jednaka dalmatici. Subđakon je, dakle, nosio *tunicelu* (praktički dalmatiku), ali bez štole. Danas, pak, kandidati za svećeništvo – koji nisu đakoni – nose dalmatiku, pa tako »glume« sada nepostojeće subđakone, vjerojatno zato da bi služba bila »svečanija«.¹⁴ To je protiv propisa. Dalmatiku nosi samo đakon. Naime, ako – u nedostatku đakona – akolit nosi knjigu Evanđelja, veli OURM, on to čini »odjeven u za njega odobreno ruho«. To bi trebalo biti jasno. U liturgiji svatko treba činiti samo ono što predviđa njegova služba i stupanj službe (ili svetoga reda), odjeven u odjeću primjerenu službi ili redu.

c) Blagoslovine

Slavlje blagoslovina koje mogu predvoditi kandidati za svećeništvo osjetljivo je pitanje. Naravno, i u ovome je slučaju kandidat za svećeništvo samo laik. Obrednik blagoslova ovako određuje:

¹² Posve je drugo kada u sklopu nekih pobožnosti kandidati za svećeništvo imaju homiliju. U đakovačkom je sjemeništu to znalo biti u sklopu marijanskih pobožnosti, tzv. »večernjica«.

¹³ Smatram da je i s praktične strane posve krivo da kandidat za svećeništvo nosi kleričku košulju i talar. Po čemu se on razlikuje od svećenika? Zar to ne bi moglo kod vjernika izazvati zabunu? Nešto je posve drugo kada bi pitomci imali neku svoju posebnu odjeću kao odoru (kao što su u davnini imali pitomci različitih rimskih kolegija). Međutim, ovdje se radi o staleškoj odjeći, identičnoj onoj koju nose svećenici i đakoni.

¹⁴ Ako netko smatra da je »lijepo vidjeti« akolita koji glumi đakona, onda bismo – pomalo zločesto – mogli reći da netko od svećenika može misliti da bi njega bilo »lijepo vidjeti« s mitrom...

Akolitima i čitačima, koji na temelju podijeljene službe izvršuju u Crkvi poseban zadatak, daje se, po sudu mjesnog ordinarija, radije nego drugim laicima, ovlast za izvršavanje nekih blagoslova.

I drugi laici, muškarci i žene, snagom općeg svećeništva u koje su promaknuti po krštenju i potvrdi, mogu slaviti neke blagoslove, po obredu i obrascima koji su za njih predviđeni, kao što je to u svakom pojedinom redu naznačeno.¹⁵

I to je po sebi razumljivo. Još puno prije ovoga obrednika roditelji su blagoslivljali svoju djecu, osobito prije odlaska na putovanje, a naročito je bio dirljiv roditeljski blagoslov prije odlaska njihova djeteta na vjenčanje. Pobožni su vjernici moleći Vjerovanje škropili blagoslovljenom vodom kuću, dvorište i gospodarska zdanja zazivajući Božji blagoslov na svoje »stanje i imanje«. Međutim, u nas godišnji blagoslov obitelji (»blagoslov kuća«) ima drukčije značenje. Za ljude je to blagoslov koji čini njihov svećenik. Ti isti ljudi su, možda, svake nedjelje blagoslivljali svoju kuću, ali posebno značenje daju godišnjem blagoslovu koji čini svećenik. I onda uzmemo slučaj da neki župnik uzme svoga »bogoslova« akolita (odjevenog u reverendu i roketu) i šalje ga u blagoslov kuća. Griješi li? Formalno čak i ne, jer takav blagoslov može činiti i laik (a među laicima lektor i akolit imaju neku prednost). Međutim, rekli bismo, nije pošteno. Jer, ako obitelj blagoslivlja akolit – makar i kandidat za svećeništvo – on je ipak laik. Prema tome, taj je isti blagoslov na jednak način mogao učiniti i domaćin kuće. Što će mu onda taj pobožni mladac? Posve je drugo pitanje, na koje mi ovdje nismo dužni odgovoriti, što učiniti kad je župa velika, a nema dovoljnog broja svećenika i đakona za blagoslov kuća.

Osim toga, dopustite i jednu čisto ljudsku primjedu. Kandidat za svećeništvo samo je kandidat za tu časnu službu. On još nije klerik. Nitko ne može znati hoće li on uopće postati svećenik. Ako takvog mladića prerano »činimo« klerikom, na neki način uvjetujemo i njega, ali i vjernike, koji ga već vide kao svećenika. Neka se kandidat pripravlja za svoju službu onako kako to Crkva predviđa, a ne kršeći slovo i duh liturgijskih propisa, onako kako jasno govori već spomenuta odredba OURM-a 91:

Stoga svi, bilo zaređeni služitelji bilo vjernici laici, vršeći svoju službu ili zadaću, neka vrše samo ono i sve ono što se odnosi na njih. ■

¹⁵ Rimski obrednik obnovljen prema odluci svetog općeg sabora Drugog vatikanskog, proglašen vlašću pape Pavla VI. Blagoslovi, KS, Zagreb, 2007., br. 18. Pritom će, naravno, laik dati prednost đakonu, đakon svećeniku, svećenik biskupu.